

Dansk Arbejderbank.

Af

Harald Westergaard.

Det er flere Gange med Rette blevet sagt, at der ikke eksisterer ét, men mange sociale Spørgsmaal. Samfundsonderne ere mange i Tal og have en højst ulige Oprindelse og Betydning og derfor maa Lægemedlerne ogsaa være meget forskellige, hvad enten de ere forebyggende, helbredende eller blot lindrende. Hvor hverdagsagtig denne Erkjendelse end kan synes, saa indeholder den dog højst vigtige Følger; den lærer os, at man ikke kan sætte sociale Reformere i Gang, der med et Slag skulle reformere Samfundet; en virkelig Forbedring i Samfundsforholdene kan kun opnaas ved at mange Mennesker, hver efter sine særlige Evner, kaste sig over begrænsede Opgaver; ved at løse en saadan tilsyneladende ringe Opgave giver man ikke alene i og for sig et lille Bidrag til Opførelsen af den store Bygning; man høster ogsaa Erfaringer, der kunne være til Nytte ved fremtidige Forsøg.

Det er maaske ikke uheldigt, at den sociale Lovgivning herhjemme, der indledes med Forslaget om en Statsanstalt til Alderdomsforsørgelse, foreløbig er

gaaet i Staa, idet man derved kan faa Tid til at se, hvad de mange spæde Planter due til, som ere komne op, Selvhjælpsforeningerne, den filantropiske Virksomhed osv.; hvis de have Livskraft, danne de og maa de danne Planteskoler for de virkelig frugtbringende sociale Reformere. Med dette for Øje skal jeg i nedenstaaende Linjer henlede Opmærksomheden paa et af de Instituter, der frembyde størst Interesse i saa Henseende — Arbejderbanken.

Arbejderbanken har tre forskjellige Formaal: den virker som Sparekasse, som Laane- og Forsørgelseskasse, og i den Maade, hvorpaa disse tre Formaal ere forbundne, ligger det karakteristiske for dette Institut. Man kan med faa Ord angive det Væsenlige ved Arbejderbanken, naar man siger, at Overskudet hovedsagelig anvendes til at støtte Forsørgelseskassen. Sparekassens og Forsørgelseskassens Midler forrentes nemlig «efter den til enhver Tid af Bankraadet fastsatte Rentefod» (for Tiden paa de sædvanlige Sparekassetilkaar, nemlig $3\frac{4}{5}$ pCt.) og hvad der bliver tilovers af Aarsindtægten tilfalder for en stor Del Forsørgelseskassen. Under $3\frac{4}{5}$ pCt. maa Foresørgelseskassens Rentefod overhovedet ikke komme; og af Overskudet tildeles der, før Aktionæerne kunne faa noget, desuden denne Afdeling en «Præmie» af $1\frac{1}{5}$ pCt., saa at der er temmelig god Garanti for, at man i Forsørgelseskassen kan opnaa mindst 5 pCt. af sine Penge. Derefter skulle Aktionæerne have et Udbytte af indtil 4 pCt., og hvis der bliver noget tilovers, fordeles det «imellem Sparekassen paa den ene Side og Forsørgelseskasse og Grundfond paa den anden Side i Forhold til de Aaret igjennem indestaaende Summer.» Men det maa vel mærkes,

at Sparekassens Andel kun kommer denne til Gode i Form af en Forøgelse af Reservefondet, og af den øvrige Del tilkommer der først Forsørgelseskassen 1 pCt. af de indestaaende Kapitaler og Resten Reservefondet, og naar dette ved disse Tilskrivninger voxer til mere end en vis Del af samtlige indestaaende Midler, skal det Overskydende deles mellem Forsørgelseskasse og Grundfond. Hidtil er denne sidste Grænse ikke naaet, men man har paa den anden Side kunnet give Forsørgelseskassen baade den førstnævnte Præmie af $1\frac{1}{5}$ pCt. og den sidstnævnte af 1 pCt., saa at Interessenterne i denne Afdeling hidtil stedse have faaet 6 pCt. af deres Penge. Hvor stor en Betydning dette Tillæg har, vil fremgaa deraf, at medens 100 Kr. med den almindelige Sparekasserente i tyve Aar voxer til noget over det dobbelte (211 Kr.), voxer den til 265 Kr., naar Renten er 5 pCt. aarlig, og til 321 Kr., naar den er 6 pCt., saa at Præmien altsaa er ensbetydende med et Tillæg af henholdsvis 54 Kr. og 110 Kr.; i sidste Tilfælde faar man dobbelt saa meget i Rente og Rentes Rente som ved den almindelige Sparekasserente af $3\frac{4}{5}$ pCt. Forskjellen bliver endnu betydeligere, naar det drejer sig om længere Aarrækker; ved 40 Aars Opsparing voxer 100 Kr. med en Rente af $3\frac{4}{5}$ pCt. til 445 Kr., med 5 pCt. til 704 og med 6 pCt. til 1029, og da Talen for en stor Del er om Alderdomsforsørgelse, hvor en saa lang Aarrække meget vel kan tænkes, er dette Regnestykke ikke helt Leg med Tal. Selv om «Præmien» kun kan naa $1\frac{1}{5}$ pCt. aarlig, har den dog sin store Betydning, og jo længere man kan vedblive at spare, desto større Betydning faar den, desto større er Opfordringen til at blive ved. Spørgsmaalet bliver

om det er muligt for Arbejderbanken i Fremtiden at give en saa høj Rente. Da Udbyttet stammer fra Bankens samlede Virksomhed, er det klart, at dets Størrelse vil bero meget paa, om Sparekasseafdelingen har en tilstrækkelig stor Tilgang. Hidtil har der vist sig en ganske mærkelig Stabilitet i Forholdet mellem Forsørgelseskassens og Sparekassens Midler. I Slutningen af 1875 var Forsørgelseskassens Midler noget over 6 pCt af Sparekassens, i 1883 netop 7 pCt, og der har saaledes vel fundet en Stigning Sted, men den har ikke været betydelig. Man maa ønske, at Sparekasseafdelingen maa faa saa stor en Tilgang, som kræves, for at give den samme Præmie som hidtil.

For en Del kommer det selvfølgelig ogsaa an paa Held ved Pengeanbringelser. Det er et godt Vidnesbyrd om den Forsigtighed, hvormed Bankens Affærer ledes, at Kursavancekontoen beløber sig til ikke mindre end 166,000 Kr. selv om en Del af dette Beløb maa tilskrives Konjunkturerne. Naar Bankens Kapitaler voxer, vil det maaske være vanskeligt at opnaa forskellige Fordele, som man kan skaffe sig under mindre Forhold, men paa den anden Side vil Administrationsudgifterne rimeligvis komme til at spille en stedse aftagende Rolle. Hvorvidt imidlertid Rentefoden i Danmark overhovedet vil synke stærkt i Fremtiden, er vanskeligt at sige, og herpaa beror det jo i sidste Instans, om Præmien vedblivende kan holde sig paa samme Punkt. Det er altsaa ogsaa umuligt at sige, hvor stort Reservefondet rettelig bør være for at kunne imødegaa tilfældige Tab. Efter Statutterne i Arbejderbanken skal Reservefondet være indtil 10 pCt. af de til Forrentning i Banken indestaaende Midler (i alt Fald som foreløbig

Grænse). Da Sparekasseloven imidlertid indrømmer et Underskud af indtil 5 pCt. af Indskydernes Tilgodehavende, inden Likvidation er fornøden, saa betyder disse 10 pCt. ikke saa lidt, og Vedtægtens Bestemmelse om Reservefondens Størrelse maa altsaa synes at være meget betryggende, saa meget mere, som en ikke ringe Del af Bankens Midler ere anbragte i faste Ejendomme og paa andre Maader, hvorved de undgaa Kurssvingninger. Reservefondet har allerede nu en meget betydelig Størrelse (500,000 Kr.) foruden en Aktiekapital af 64,000 Kr. og Kursavance-Kontoen; Bankens Ejendom i Walkendorfgade er desuden utvivlsomt opført i Regnskabet for langt mindre end den er værd. Det Tidspunkt vil vistnok snart kunne komme, da der kan indtræde en Standsning i Reservefondets Væxt til Fordel for Forsørgelseskassen. Der er altsaa en meget god Garanti for, at Forsørgelseskassens Midler vedblivende kunne forrentes til en Rentefod, der er betydelig højere end den sædvanlige, naar blot Sparekassen kan holde nogenlunde Skridt med Forsørgelseskassen. — Som en Fordel ved at være Interessent i Sparekasseafdelingen kan det anføres, at man til en Sparekassebog kan faa særlige Sparekasseanvisninger, der kunne udstedes baade til egen og til andres Ordre og hvorved man kan hæve uden at forevise Bogen; og navnlig byder den lange, for Banken besværlige, Kontortid Sparerne en stor Fordel, idet de hver Dag kunne hæve og indsætte Penge efter deres Arbejdstid.

Den, der træder ind i Forsørgelseskassen for at opnaa Alderdomsforsørgelse, faar imidlertid endnu yderligere Fordele. Vedtægten indeholder meget liberale Bestemmelser, med Hensyn til Tilbagebetalingen af de

gjorte Indskud, idet de indbetalte Penge med Renter betales tilbage ved Dødsfald, eller naar Vedkommende forlanger det, forudsat at han har opsparet 200 Kr. eller gjort Indskud i 10 Aar; men Præmien falder da tilbage til Banken og tilskrives Forsørgelsesfondet. Ligeledes faar Forsørgelsesfondet en Tilvæxt ved de talrige Utaalmodige, som ikke opfylde Vedtægtens Fordringer. Naar et Medlem, som endnu ikke har opsparet 200 Kr. eller gjort Indskud i 10 Aar, udebliver en vis Tid med Indskud, bliver han nemlig udslettet og faar $\frac{4}{5}$ af sine Indskud med Rente men uden Præmie. Skjønt der kun fordres 10 Øre for hver Uge, man har været Medlem, og Indskudene iøvrigt kunne gjøres ganske efter eget Tykke, er der dog mange Ligegyldige, som hurtig blive kjede af at spare, ja som knap engang gide modtage de $\frac{4}{5}$, som de skulle have tilbage, og ved disse Beløb er Forsørgelsesfondens Midler voxede ikke saa lidt. Det maa imidlertid haabes, at Interessenterne efterhaanden maa kunne bringes til at indse Fordelene ved at blive ved at spare, saa at denne Indtægtskilde kan bringes ned; selv om den faldt helt bort for Udtredelsernes Vedkommende, vilde man dog have godt Udbytte af sine Penge, da der altid kunde paaregnes nogen Vinding ved Dødsfald. For Tiden udgjør Til læget ikke mindre end omtrent $\frac{2}{3}$ af, hvad Interessenterne vilde have kunnet faa for den indbetalte Kapital med Renter og Præmier.

Enhver der har været Medlem i 10 Aar kan fordre sine Penge anvendte til en Forsørgelse for sig selv eller andre; hans opsparede Kapital overføres da til Forsørgelsesfondet, hvoraf nu Forsørgelsen udredes. En 60aarig Mand vil kunne faa 10 pCt. af sine Penge,

foruden Tillæg paa Grund af Forsørgelsesfondets andre Indtægter. Bestemmelserne i denne Retning ere i høj Grad originale og meget betryggende; idet Banken saa at sige benytter den Sikkerhed, som den af Staten garanterede Livsforsikrings- og Forsørgelsesanstalt er i Besiddelse af. Hvert Aar foretages der en Opgjørelse; naar Beholdningen er stor nok til at udrede alle Forsørgelser i det kommende Aar og derefter indkøbe dem i Statsanstalten, kan Bestyrelsen lade Fondet afholde Udgifterne; bliver der et Overskud, forhøjes Livrenterne for det kommende Aar, som om Overskudet anvendtes til at købe Livrenter til Vedkommende i Forhold til deres Forsørgelses Størrelse, og naar Beholdningen er mindre end anført, skulle Interessenterne indkøbes i Statsanstalten. Under normale Forhold og naar Medlemstallet er nogenlunde stort, maa man vistnok kunne gjøre Regning paa, at Forsørgelsesfondet er tilstrækkelig stort til at udrede Forsørgelserne og give Tillæg dertil, og Medlemmerne ville da have alle Fordele, som Gjensidigheden under heldige Forhold kan medføre (f. Ex. ved større Dødelighed end paaregnet) og al den Sikkerhed, som Staten's Garanti yder. — Enkelte Foreninger have sluttet sig til Banken; ved en saadan Tilslutning kan Arbejdsgiveren opnaa, at hans Tilskud til Arbejdernes Bidrag blive særdeles frugtbringende, idet Banken giver en højere Rente end der ellers kan opnaas, og ikke faa Foreninger vilde om end maaske med nogen Vanskelighed kunne faa deres Statuter omordnede saaledes, at de kunde iværksætte en Tilslutning.

For de fleste Mennesker træder Alderdomsforsørgelsen i Skygge for mere nærliggende Opgaver. Forsørgelseskassen omfatter imidlertid ogsaa en Børne-

forsørgelse, hvorved det bliver muligt at skaffe en Kapital tilveje til Konfirmation, til Udstyr ved Giftermaal osv. Børneforsørgelsesafdelingen har næsten lige saa stor Kapital og Medlemstal som Alderdomsforsørgelsesafdelingen. Ialt har Forsørgelseskassen 2—3000 Medlemmer med henved 500,000 Kr.

Arbejderbanken virker endelig som Laanekasse. Forsørgelseskassens Medlemmer have Ret til at faa Laan af Størrelse indtil $\frac{4}{5}$ af, hvad de have staaende i deres Bøger; disse Laan skulle tilbagebetales i 142 Uger. Dernæst kunne Forsørgelseskassens Medlemmer ogsaa faa Driftsloan fra 50 til 1000 Kr. mod Selvskyldnerkaution eller anden solid Sikkerhed. Disse Driftsloan, der skulle afdrages og tilbagebetales i Løbet af 5 Aar, og hvoraf der beregnes 6 pCt. aarlig Rente, gives til Arbejdere, Haandværkere, Næringsdrivende osv.

Man nærer ofte en vis Mistillid til de Selvhjælpsforeninger, der virke som smaa Laanekasser, og betragter dem af den Grund som usolide, fordi Arbejderen jo ikke har anden Kapital end sine to Hænder og derfor ingen Sikkerhed kan yde. Ved denne Mistillid gjør man imidlertid som oftest Sygekasserne Uret. Naar en Sygekasse kun omfatter Arbejdere i en mindre Kreds, ved en Fabrik f. Ex. eller indenfor faa Sogne, saa vil en Arbejder i Reglen slet ikke kunne begaa sig mellem sine Kammerater, naar han ikke betaler sin Gjæld til Sygekassen. Derfor ser man ogsaa meget ofte, at Selvhjælpsforeningerne netop se deres Fordel ved at udlaane Penge til Medlemmerne i smaa Beløb, alt som en eller anden større Extrabegivenhed kræver en større Udgift for Vedkommende, en Barselseng f. Ex. eller en Konfirmation. Man kan endogsaa møde For-

eninger, hvor en saadan Laaneverksomhed betragtes som den væsenligste Fordel for Medlemmerne. Det kan overhovedet ikke nytte overfor Selvhjælpsforeninger at anlægge en altfor streng matematisk Maalestok; Sygelighed er jo et saa variabelt og vilkaarligt Begreb, at en blot nogenlunde korrekt Opgjørelse af en Sygekasses Status er omtrent umulig, og man maa ikke tage det for nøje, om Kapitalens Anbringelse ikke tilfredsstillende strenger økonomiske Fordringer. Arbejderbanken er det eneste Pengeinstitut, som giver disse Smaalaan, og dette sker ikke uden store Opofrelser. Disse Laan volde langt større Ulejlighed end et enkelt større Laan og kunne derfor ikke betragtes som Forretningsgrundlag, idet der selv til en Rente af 6 à 7 pCt. ingen Fortjeneste bliver, naar Omkostningerne fraegnes. Naar Laantagerne bo spredt over hele Byen og tilhøre alle mulige Klasser, er det overordenlig vanskeligt at gjøre sig bekendt med deres personlige Forhold og at bedømme den Sikkerhed der stilles, og ofte er det kun med stort Besvær at Bankens Funktionærer kunne skaffe sig det samme Personalkjendskab, som Sygekasserne saa at sige have gratis. Det vilde maaske her ikke være uden Betydning, om Banken kunde virke med forskjellige Arbejderforeninger som Mellemlid, saa at det blev overladt til disse at garantere for Laanets Tilbagebetaling. Derved vilde ikke alene Banken selv vinde, men ogsaa Selvhjælpsforeningerne blive støttede. En saadan Samvirken har ogsaa været paatænkt.

Spørger man nu, om Arbejderbankens Erfaringer kunne overføres i en videre Kreds, saa maa man svare, at de utvivlsomt kunne faa stor Betydning for andre Sparekasser. Det langt ældre Institut «Bikuben» har i stor

Stil gennemført lignende Tanker, om end paa en anden Maade, men ellers have de talrige Sparekasser ikke i nogen betydelig Grad virket for slige Formaal. Sparekasserne raade Landet rundt imidlertid over saa store Midler, at en delvis Anvendelse deraf til Hjælp for Selvhjælpen vilde kunne give denne et meget stærkt Stød fremad.

Vanskeligere bliver det at afgjøre, om man kan bygge paa disse Erfaringer under Diskussionen om en Statsanstalt for Alderdomsforsørgelse. Præmie-systemet vil utvivlsomt for de fleste staa som langt mere tiltalende end et direkte Statstilskudssystem; den højere Rente ser mindre ud som Gave, og har tilmed den Fordel særlig at gavne de udholdende Interessenter. De liberale Bestemmelser med Hensyn til Betalingen af Indskud og navnlig med Hensyn til Tilbagebetaling og Laan ville ogsaa tiltale de Fleste, men en Analogislutning til et Institut med saa store Dimensioner, som en Statsanstalt har, kan man næppe drage. Naar man ikke kan overkomme at indrømme Laan paa Indskud, saa bliver der jo for en stor Del kun Ulemper tilbage ved de liberale Bestemmelser, — letsindige Ind- og Udmeldelser ville høre til Dagens Orden, og Middelklassen, der jo overhovedet har benyttet Sparekasserne langt mere end paatænkt, og ogsaa i Arbejderbanken spiller en Rolle, vil maaske blive den eneste faste Kjærne. Men saa meget er dog vist, at de fleste Mennesker ville betragte deres Penge som spildte, naar de ikke kunne faa dem igjen efter Behag, det kommer jo overhovedet ikke saameget an paa, hvad man virkelig faar, som hvad man tror at faa. Og af mange dyrekjøbte Erfaringer ved man jo, at intet selv nok saa velment

filantropisk Foretagende kan lykkes helt. Naar man dog opnaar noget, er Tiden og Arbejdet dog ikke spildt, selv om f. Ex. ni af ti faldne Kvinder vende tilbage til deres gamle Liv, naar de slippe ud af Magdalenehjemmet, selv om de allerfleste Forbrydere, som Filantroper tage sig af, vise sig at være Hyklere, er der dog ingen Grund til at trække paa Skuldrene ad Bestræbelserne i denne Retning, og saaledes gaar det ogsaa baade med Selvhjælpen, hvor dog Virkningen af de gode Bestræbelser i Reglen kommer forholdsvis hurtigt, og med de store Opgaver for den sociale Lovgivning: man maa bygge langsomt paa den store Bygning og i Begyndelsen nøjes med smaa Resultater.
